

Eleştirel Güvenlik Çalışmaları Kapsamında Frankfurt Okulu ve Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım: Galler Ekolü

Frankfurt School in the Context of Critical Security
Studies and a Critical Approach to Security Problems
after the Cold War: Welsh School

Fikret BİRDİŞLİ*

Öz

Güvenlik çalışmaları Soğuk Savaş yıllarında klasik realizmin etkisi altında tehditler ve çıkarlar bağlamında yürütülmüş; Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru şiddet, korku ve risk gibi kavramları da içererek kapsamı genişlemiştir. Ayrıca güvenlik ve güvensizliğin kaynağı sadece sonuçlar üzerinden değil, nedenler üzerinden de sorgulanmaya başlanmış ve ortaya eleştirel güvenlik çalışmaları çıkmıştır.

Eleştirel güvenlik çalışmaları sadece güvenliğin nasıl sağlanacağıyla değil, güvensizliğin kaynağıyla ilgilendiğinden güvenliği sadece düşman ve düşmanlıkların bulunmadığı bir barış hali (negatif barış) olarak tanımlamak yerine sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı kapsayacak bir bütünlük içinde (pozitif barış) ele almış ve tehdit algısını epistemolojik düzlemde irdelemiş ve eleştirmiştir.

Eleştirel güvenlik yaklaşımları, devlete yönelik tehdit ve riskler yerine bireyi merkeze alarak insan potansiyelinin önündeki engellere de dikkat çekmesi bakımından siyaset bilimine jeopolitiğin ve stratejinin ötesinde katkılarda bulunmuştur. Eleştirel güvenliğin bu

229

Güvenlik
Stratejileri

Yıl: 10

Sayı: 20

* Yrd.Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih A.B.D. Başkanı, E-posta: fbirdisli@ksu.edu.tr

düşünsel derinliğine ise Birinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya’da ortaya çıkan bir düşünce okulu olan Frankfurt Okulu kaynaklık etmiştir. Genellikle otorite ve önyargularla ilgili problemler üzerine yoğunlaşan Frankfurt Okulu, güvenlik çalışmalarına özgürleşme kavramını kazandırmıştır. “Bireyin sıkıntı ve güçlüklerden kurtularak mutluluğunun artması” şeklinde tanımlanan “özgürleşme”, pozitif barış anlayışının gelişmesine neden olmuştur.

Frankfurt Okulu düşünsel derinliği ve eleştirel yöntemi ile güvenlik alanında çalışan pek çok düşünürü ve ekolü etkilemiştir. İngiltere’deki Aberyswyth Üniversitesi’nde yapılan eleştirel güvenlik çalışmaları da bunlardan biridir. Bu çalışmada, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan tehditleri kimlik sorunları ve ötekileştirmenin neden olduğu marjinalleşme üzerinden çözümleyen Aberyswyth (Galler) Ekolünün 11 Eylül terör saldırıları sonrası uluslararası alanda ortaya çıkan güvenlik sorunlarının analizine ilişkin eleştirel yaklaşımının tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Eleştirel Güvenlik, Frankfurt Okulu, Galler Ekolü, Hegemonya, Özgürleştirme.*

230

Security
Strategies
Year: 10
Issue:20

Abstract

Security studies have been affected by the classical realism, which assumes core value of the security is threats and interests for a long time. However, towards the end of Cold War, concept of the security has been broadened and deepened by violence, risk and fright. So insecurity has been questioned not only by results, but also by reasons. This paradigm has caused to emerging of Critical Security Studies (CSS).

CSS interests in the question of how to sustain security. Therefore, it scrutinizes what is the source of insecurity in international area firstly. This question leads to criticizing of meaning of the peace. Absence of the war and enmity is negative peace on the upshot. However, permanent security requires positive action to sustain stability. So, CSS has to gain different treat perception against classical approach on epistemological level.

Additionally, CSS enriched political sciences beyond of the geopolitics and strategy, by the way of getting human to the center of

security studies. Therefore, CSS take attention to the barriers on human potential via epistemological paradigm of the Frankfurt School.

Frankfurt School has emerged after the First World War in Germany; it has dealt with in the prejudice and authority problems around Second World War and has given the concept of emancipation to the CSS. The meaning of emancipation is that the promotion of the happiness by getting rid of embarrassments and challenges. So, concept of emancipation caused to the enhancing of positive peace.

Frankfurt School has impressed many academicians and security studies because of the concept and epistemological richness. The one of them is the Welsh School. This essay has shed lights on Frankfurt and Welsh School which analyzes the security problems by xenophobia and exceptionalism in Western World and which assumes its causes to the marginalization after the September 11 attack.

Key Words: *Critical Security, Emancipation, Frankfurt School, Hegemony and Welsh School.*

1. Giriş

Frankfurt Okulu, 1923 yılında Almanya’da kurulan Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü’nde sosyoloji, siyaset bilimi, psikanaliz, tarih, estetik, felsefe ve müzikoloji gibi farklı disiplinlerden bir araya gelen akademisyenlerin aydınlanmaya, pozitivism ve modern topluma yönelik eleştirilerini neşrettikleri bir düşünce okuludur.

İçinde Karl August Wittfogel, Franz Borkenau, Henryk Grossmann, Friedrich Pollock, Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Herbert Marcuse, Otto Kirchheimer ve Franz Neuman gibi 20. yüzyılın önde gelen düşünürlerinin yer aldığı bu okul, Marksist düşünceden önemli oranda etkilenmekle beraber, hem Kapitalizme hem de Sovyet Sosyalizmine yönelttiği eleştirileriyle tanınmaktadır.

Frankfurt Okulu’nun çoğu Yahudi kökenli olan ilk düşünürleri, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Almanya’da baskı ve ayrımcılığa uğramış; bu aydınlardan Horkheimer, Pollock ve Adorno Amerika Birleşik Devletleri’ne (ABD) göç etmek zorunda kalmıştır. Bu düşünürlerin ABD’de yaptıkları çalışmalarda ortaya koydukları fikirler ise Frankfurt Okulu’nun entelektüel formasyonunun Batı Marksizm’i

olarak tanınmasına neden olmuştur.

Marksizm’i “*insanı maddi çıkarların egemenliğinden, kendi kurduğu düzenin ve eylemlerinin kısıtlayıcılığından kurtarmak ve özgürlüğüne kavuşturmak*”¹ olarak yorumlayan Frankfurt Okulu düşünürleri; bilinç, düşünler ve idealler ile ekonomik temel arasında bir ilişki olduğunu kabul etmekle beraber, Marksizm’in altyapı-üstyapı ilişkisine dayalı ekonomi politikası kuramına yönelttikleri eleştiriler nedeniyle Ortodoks Marksizm’den ayrılmaktadır.² Bu eleştirinin temel nedeni ise Frankfurt Okulu düşünürlerinin ekonomik ve sosyal yapının geçmişe oranla daha fazla iç içe girerek birbirlerini etkilemeye başladığını fark etmelerinden kaynaklanmaktadır.

Frankfurt Okulu’nun eleştirel güvenlik alanına katkıları ise 1940’lı yıllarda antisemitizm üzerine yapılan çalışmalarla başlamıştır. Genel hatlarıyla otorite ve önyargılarla ilgili problemler üzerine yoğunlaşan Frankfurt Okulu düşünürleri, “*ırksal önyargı*” ve “*saldırgan ulusçuluk*” gibi bazı karakter özellikleri ile inançlar arasındaki bağlantıyı analiz etmek için yoğun çaba sarf etmişlerdir.³

1960’lı yıllarda Avrupa’da yükselişe geçen öğrenci hareketleriyle birlikte özgürlükler ve adalet istemi üzerinde kafa yoran Frankfurt Okulu düşünürleri, toplumda sınıf egemenliğinin sadece ekonomi ve güç ilişkisinden değil; hiyerarşi ve otorite yaratan burjuva fikirlerinden kaynaklandığını savunan Antonio Gramsci’nin düşüncelerinden ve hegemonya kavramından yoğun biçimde etkilenmiştir.⁴ Bireyin özgür gelişimini kısıtlayan eşitsiz ve hiyerarşik yapıları eleştiren Frankfurt Okulu’nun bu perspektifte eleştirel güvenlik çalışmalarına kazandırdığı en önemli şey “özgürleşme” (emancipation) kavramı olmuştur.

¹ Erich Fromm, *İtaatsizlik Üzerine Denemeler*, (çev. Ayşe Sayın), İstanbul, Yaprak Yayınları, 1987, s. 17.

² Sezgin Kızılcıkelik, *Frankfurt Okulu*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2008, s. 82.

³ a.g.e. s.97 ve Claidio Corradetti, “The Frankfurt School and Critical Theory”, http://papers.ssm.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2211197, (Erişim Tarihi: 06.11.2013)

⁴ Andrew Heywood, *Global Politics*, London: Palgrave McMillian Foundation, 2011, s. 69.

Horkheimer tarafından “*bireyin sıkıntı ve güçlüklerden kurtularak mutluluğunun artması*”⁵ şeklinde tanımlanan “özgürleşme”, Frankfurt Okulu ekseninde yapılan güvenlik çalışmalarında anahtar kavram rolünü üstlenmiştir. Frankfurt Okulunun paradigmalarından etkilenen İngiltere’nin Galler bölgesindeki Aberyswyth Üniversitesi akademisyenleri ise eleştirel güvenlik alanına yaptıkları katkılarla Frankfurt Okulu güvenlik yaklaşımının Galler Ekolü (Welsh School) olarak tanınmasına neden olmuşlardır.

Bu çalışmanın temel amacı öncelikle Frankfurt Okulu’nun eleştirel güvenlik çalışmalarına olan katkısını ortaya koymak ve ardından eleştirel güvenlik çalışmaları içinde yer alan Galler Ekolü’nün Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan güvenlik sorunlarına yönelik bazı yaklaşım ve eleştirilerini yine Frankfurt Okulu’nun epistemolojik düzleminde özetlemektir. Güvenlik sorunlarına konstrüktivist yaklaşımın analitik çözümleme için elverişli veriler ürettiği göz önüne alındığında Aberyswyth Üniversitesi’nde yapılan eleştirel güvenlik çalışmalarının 11 Eylül terör saldırıları sonrası giderek artan güvenlik sorunlarını anlamaya önemli katkısı olacağı düşünülmektedir.

Makalede betimsel araştırma yöntemi kullanılmış olup bulgular çalışmanın amacı doğrultusunda niteliksel olarak sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır. Araştırma ikincil verilere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

2. Eleştirel Güvenlik Çalışmaları

Güvenlik çalışmaları uluslararası ilişkiler disiplini içinde önemli yer tutmaktadır. Güvenlik eskiden beri devlet politikalarının temel motivasyonu olmakla birlikte, 1947 yılında ABD’de çıkartılan Ulusal Güvenlik Yasasıyla başlı başına bir politika haline dönüşmüştür. Soğuk Savaş yıllarında NATO ve Varşova Paktı arasında yaşanan jeostratejik rekabetin doktriner ideoloji haline dönüşen ulusal güvenliğe yönelik akademik ilgi de küresel rekabetin şiddeti ile doğru orantılı olarak artmıştır.

⁵ Richard Wyn Jones, “Promise: Toward a Critical Theory of Security”, *Security, Strategy and Critical Theory* Boulder Colorado: Lynne Rienner Publishers, 1999, p. 23.

Soğuk Savaş yıllarında akademik alanda gerçekleştirilen güvenlik çalışmaları ABD’de “Ulusal Güvenlik”, İngiltere ve Avrupa’da ise “Stratejik Güvenlik” adı altında yürütülmüş; Soğuk Savaş sonrası dönemde ise güvenlik konusu her yerde “Uluslararası Güvenlik” kavramı altında irdelenmeye başlanmıştır.⁶

Soğuk Savaş yıllarının başından günümüze kadar geçen zaman içinde akademik alanda gerçekleştirilen güvenlik çalışmaları incelendiğinde konunun kapsamını genişleten iki olgunun varlığından söz edilebilir. Bunlardan birincisi; Soğuk Savaş yıllarının başında tehditler ve çıkarlar bağlamında ele alınan güvenlik konusu (ki bunlara klasik güvenlik çalışmaları denilmektedir) Soğuk Savaş’ın sonlarına doğru şiddet, risk ve korku kavramlarını da içererek yatay düzlemde genişlemiştir. İkincisi ise, yine Soğuk Savaşın sonlarına doğru güvenlik çalışmaları sadece sonuçlar üzerinden değil, nedenler üzerinden de sorgulanmaya başlanmış ve ortaya Eleştirel Güvenlik Çalışmaları (Critical Security Studies-CSS) çıkmıştır.

Eleştirel güvenlik çalışmalarına göre hiçbir şey üretilmeden tüketilemez; o nedenle güvenlik tüketilen bir şey olmadan önce üretilen bir şey olmalıdır. Bu durumda öncelikle güvenliğin nasıl sağlanacağı değil, güvenlik sorunlarının kaynağı önemlidir. Çünkü nasıl ki sıhhat, hastalığın olmamasından öte bir anlam taşıyorsa, güvenlik de savaş ya da düşmanlıkların olmamasından daha öte anlamlar taşımaktadır.⁷ Bu nedenle güvenliği salt düşman ya da düşmanlıkların bulunmadığı bir barış hali (negatif güvenlik) olarak tanımlamak yerine sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı kapsayan bir bütünlük içinde (pozitif güvenlik) ele almak gerektiği düşüncesi güvenlik çalışmalarını daha da derinleştirmiştir.⁸

⁶ Stephan M. Walt, “The Renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No. 2, Blackwell Publishing, 1991, s. 216.

⁷ Norman Myers, *Ultimate Security*, New York: W.W. Norton Company, 1995, s. 31.

⁸ Barry Buzan and Lane Hansen, *The Evolution of International Security Studies*, 2009, Cambridge, ss. 188-189.

Birey, toplum, devlet gibi referans objeleri merkeze alan eleştirel güvenlik çalışmaları savaş, barış, tehdit, çıkarlar gibi güvenliğin temel kavramlarını da deterministik açıdan irdelemektedir.⁹

Eleştirel güvenlik yaklaşımları doğal olarak bir tehdidin bulunmadığı varsayımına dayanır. Buna göre temelde hiçbir şey tehdit değildir ve olgular sosyal veya siyasal kontrolden çıkması durumunda tehdit oluşturur. Güvensizliğin kaynağı ise sosyopolitik yapının dışında değil, içindedir. Bu durumda eleştirel güvenlik çalışmaları kendi içinde tepkisel ve yorumlayıcı olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bu çalışmada güvenliğe tepkisel yaklaşımlar “Özgün Güvenlik Yaklaşımları”, yorumlayıcı yaklaşımlar ise “Özgürleştirici (emancipatory) Güvenlik Çalışmaları” olarak sınıflandırılmıştır. Özgün güvenlik yaklaşımları Yapısal Şiddet ve Feminist Güvenlik Teorilerinden oluşurken, Özgürleştirici (emancipatory) güvenlik yaklaşımları ise Galler Ekolü ve Paris Ekolünden oluşur. (Tablo:1)

Tablo 1: Eleştirel Güvenlik Çalışmalarının Sınıflandırılması

Tepkisel Yaklaşımlar: Özgün (Individual) Güvenlik Çalışmaları	1. Yapısal Şiddet Teorisi 2. Feminist Güvenlik Teorisi
Yorumlayıcı Yaklaşımlar: Özgürleştirici (Emancipatory) Güvenlik Çalışmaları	1. Frankfurt ya da Galler Ekolü 2. Paris Ekolü

Güvenlik yaklaşımlarını sınıflandıran bazı çalışmalarda konstrüktivist güvenlik yaklaşımı da eleştirel çalışmalar içinde anılmakla beraber;¹⁰ bu çalışmada konstrüktivist güvenlik, eleştirel güvenlik

⁹ Aslında devlet sadece klasik güvenlik yaklaşımında referans objedir. Fakat kimi çalışmalarda eleştirel güvenlik çalışmaları arasında sayılan konstrüktivist güvenlik yaklaşımı birey ve toplumun yanı sıra devleti de referans obje olarak kullanmaktadır. Bu çalışmada konstrüktivizm eleştirel güvenlik yaklaşımlarının dışında farklı bir kategori olarak kabul edilmektedir.

¹⁰ Örneğin Ole Wæver, “Aberystwyth, Paris, Copenhagen, New ‘schools’ in Security Theory and Origins between Core and Periphery” başlıklı bildirisinde konstrüktivist

çalışmalarının dışında tutulmuştur. Çünkü güvenliği konstrüktivist yaklaşımla ele alan Birleşmiş Milletler'in (BM) güvenlik tipolojisi, Kopenhag Ekolü ve Karl Deutsch'ün Güvenlik Topluluğu yaklaşımları birey ve toplumla birlikte devleti de merkeze alan bir tutumu barındırdığından diğer eleştirel çalışmalarla kıyaslandığında hibrit bir görünüm sergilemektedir. Yani konstrüktivist güvenlik çalışmaları, klasik ve eleştirel güvenlik yaklaşımlarının adeta bir karışımıdır. Nitekim konstrüktivist yaklaşımın günümüzde önde gelen temsilcilerinden olan Barry Buzan ve Lane Hansen tarafından yapılan bir sınıflandırmada konstrüktivist güvenlik yaklaşımı düzensiz "discursive" bir yaklaşım olarak nitelendirilmiştir.¹¹

Eleştirel güvenlik yaklaşımlarının genel güvenlik çalışmaları içindeki konumu ise sadece tepki ve yorumlara dayanmamaktadır. Örneğin klasik güvenlik yaklaşımları politik ve uluslararası ilişkiler teorilerine dayanırken; eleştirel yaklaşımlar sosyoloji, sosyal psikoloji, felsefe ve sosyal antropolojiden yoğun bir biçimde yararlanmıştır. Ayrıca klasik güvenlik yaklaşımları genellikle ABD kaynaklı iken; eleştirel güvenlik yaklaşımları Avrupa kaynaklıdır ve metodolojisinde Alman romantizminin yoğun etkisi görülür.

Klasik güvenlik çalışmaları jeopolitik rekabetin realitelerine dayanırken; eleştirel güvenlik çalışmaları genellikle sosyo-politik travmalar sonrasında (savaşlar, siyasal istikrarsızlıklar, sosyal kırılmalar vb) ortaya çıkmış ve düşünsel bazda idealizmden daha fazla etkilenmiştir. Örneğin ABD'nin Vietnam başarısızlığı "savaşların uygun bir dış politika aracı olup olmadığı" konusunun toplumda sorgulanmaya başlanmasına neden olmuş ve Yapısal Şiddet Teorisi ile Feminist Güvenlik yaklaşımını ortaya çıkartmıştır.¹² Yine 1962 yılında ABD ve

yaklaşımları da eleştirel çalışmalar başlığı altında sınıflandırmıştır. (Paper presented at the 45th Annual Convention of the International Studies Association in 2003, Montreal, Canada).

¹¹ Barry Buzan and Lane Hansen, *The Evolution of International Security Studies*, 2009, UK, Cambridge, p. 212.

¹² David A. Baldwin, "Security Studies and the End of the Cold War", *World Politics*,

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında yaşanan Küba Füze Krizi ve ardından silahsızlanma ve barış çalışmalarının neden olduğu yumuşama (detente) ortamının eleştirel güvenlik çalışmalarına katkısı da yadsınamaz.

Benzer biçimde İkinci Dünya Savaşı yıllarında Nazizm'in ve Faşizm'in Avrupa'da neden olduğu sosyo-politik travma Frankfurt Okulu'nun ortaya çıkmasına neden olmuş, Fransa'nın Cezayir ve Tunus gibi sömürgelerinden aldığı önemli miktarda göç ve buna bağlı göçmen sorunlarının doğurduğu güvenlik sorunları da Paris Ekolü'nü geliştirmiştir.

Eleştirel güvenlik yaklaşımları devlete yönelik tehdit ve riskler yerine bireyi merkeze alarak insan potansiyelinin önündeki engellere dikkat çekmesi bakımından siyaset bilimine jeopolitiğin ve stratejinin ötesinde katkılarda bulunmuştur.

Barış ve güvenliği savaşların değil, şiddetin olmaması biçiminde tanımlayan eleştirel güvenlik yaklaşımları, güvenlik konusunun kapsamının oldukça genişlemesine neden olmakla birlikte güvenliği sağlayacak politikalar yerine öncelikle güvensizliğin kaynağına eğildikleri için realist politikalardan daha gerçekçi ve kalıcı politikalara kaynaklık edebilir.

Özellikle şiddeti kimlik ve ötekileştirme üzerinden çözümleyen Galler Ekolü, ABD'ye yönelik 11 Eylül terör saldırıları sonrası yükselişe geçen yabancı düşmanlığı (zenofobi) ve İslamofobi gibi sorunların kaynağına inmek ve uygun politikalar geliştirerek sorunun derinleşmesini önlemek konusunda kullanışlı veriler sağlamaktadır.

Galler ekolünün kullandığı güvenlik paradigmasının epistemolojisi ise Frankfurt Okulu'nun düşünce sistemine dayanmaktadır.

3. Frankfurt Okulu ve Eleştirel Güvenlik

Eleştirel felsefenin ve Alman İdealizminin önemli bir temsilcisi olan Frankfurt Okulu, sol entelektüel felsefecileri, edebiyat eleştirmenlerini, sosyologları, psikologları, ekonomistleri ve siyaset bilimcileri içeren

ve Marksist ideolojinin eleştirilmesinden doğan bir okuldur.¹³

Rus Devrimi'nin Stalinizm'e dönüşerek yozlaşması, Avrupa'da sol kanat hareketlerin yenilgisi ya da düşüşü, giderek yükselen Nazizm ve Faşizm olguları, kapitalist sistemde baş gösteren yeni iktisadi ve siyasal ivmeler, Okul'un ortaya çıkış koşullarını gösterir. Bu bağlamda hem Kapitalizm'in hem de Sovyet Sosyalizminin eleştirisi, Frankfurt Okulu'nun temel karakteristiği olarak belirtilebilir.¹⁴

1930'lu yıllarda Almanya'da kurulan ilk Marksist yönelimli araştırma enstitüsünün ürünü olan Frankfurt Okulu, öz bilinçsel olarak reflektivist bir epistemolojiye sahiptir. Bu bağlamda Ortodoks Marksizm'e yönelttikleri eleştiriler nedeniyle Frankfurt Okulu'nun düşünce biçimi Neo-Marksist ya da Batı Marksizm'i olarak tanımlanır.¹⁵

Eleştirel teori Max Weber'in antipozitivist sosyolojisinden, Georg Simmel'e, Georg Lukács'a ve Antonio Gramsci'ye kadar birçok düşünürün fikirlerinden etkilenmiştir. Daha sonra Herbert Marcuse, Theodor Adorno, Max Horkheimer, Walter Benjamin ve Jürgen Habermas gibi düşünürlerin katkıda bulunduğu Frankfurt Okulu, bu kaynak çeşitliliği altında Alman idealizminden Amerikan pragmatizmine doğru bir kayış yaşamıştır.¹⁶

Frankfurt Okulu'nun Marksizm'e yönelik eleştirisi altyapı-üstyapı ilişkisinde başlar. Marx ve Engels'a göre, bilinç yaşamı değil yaşam bilinci belirlerken, eleştirel düşünürler bireysel bilinç, düşünler ve ideallerle ekonomik temel arasında karşılıklı bir ilişkinin var

¹³ a.g.e, s. 23.

¹⁴ Encyclopedia Britannica, "Frankfurt School", <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/217277/Frankfurt-School>, (Erişim tarihi:01.06.2012).

¹⁵ Douglas Kellner, (1989), *Critical Theory, Marxism and Modernity*, Baltimore: The John Hopkins University Press, 1989, p. 1.

¹⁶ Pragmatizm, merkezinde teori ve pratiğin yer aldığı bir düşünce biçimidir. Buna göre teorinin pratikten çıkartıldığı ve bu teorinin tekrar pratiği biçimlendirdiğini savunur. Pragmatizmin önemli pozisyonları kendini araçsalcılık (instrumentalism), radikal ampirizm, doğrulamacılık (verificationism), kavramsal görecelik (conceptual relativity) ve yanılabilirlik (fallibleism) içinde göstermektedir.

olduğunu ileri sürer.¹⁷ Bu nedenle Frankfurt Okulunda altyapı-üstyapı kavramları Marksizm’de bilindiği şekilde kullanılmaz. Çünkü bu Okul’a göre günümüzde ekonomik ve siyasal alan giderek daha çok bütünleşmiştir. Bu noktada Frankfurt Okulunun düşünce sistemi Marksist ekonomi politiğinden ayrılır.

Eleştirel güvenlik çalışmaları bakımından bunun anlamı, klasik (ortodoks) Marksistlerin ileri sürdüğü gibi devlet tarafından yürütülen güvenlik politikalarının aslında sadece sermayenin algıladığı tehditlerden ibaret olduğu tezinin yetersiz olduğudur. Ayrıca eleştirel düşünce içinde önemli bir referans olan Jurgen Habermas, Marx’ın aksine toplumu sosyal sınıflar ve onların mücadele alanı olarak görmemiş, toplumu aktörlerin iletişimi ekseninde ele almıştır.¹⁸ Yine Frankfurt Okulu düşünürleri insan ilişkilerindeki değişim potansiyelinden söz ederek determinizm/fatalizm ve realizmi açıkça reddedip güvenlik için bireyi merkeze alan alternatif amaçlar ileri sürer.

Frankfurt Okulu’nun Marksizm’le uzlaştığı en belirgin nokta ise güvenliğe olan insan merkezli yaklaşımdır. Marksist teoride devlet, egemen sınıfın hegemonyasını devam ettirmesinin bir aracı olarak görüldüğünden devlet merkezli güvenlik politikalarının da toplumun tümüne ait yaygın korumacılık politikaları gibi görülmesinin önemli bir yanlığı olduğu belirtilir.¹⁹ Bu nedenle Marksizm’e göre insanların ya da toplumun yüz yüze kaldığı gerçek tehditler, açık düşmanlıklardan değil, maddi çıkarların egemen olduğu eşitsiz bir sistemden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Marksizm’in asıl amacı insanı maddi çıkarların kısılacından, kendi düzen ve eylemlerinin kısıtlayıcılığından kurtarmaktır.²⁰ Bu anlayış nedeniyle Marksizm’in güvenlik yaklaşımı ekonomi politiği etrafında oluşturulmuş bir hümanizmaya

¹⁷ a.g.e., s. 82.

¹⁸ Jurgen Habermas, *İletişimsel Eylem Kuramı*, (çev. Mustafa Tüzel), İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2001, s. 204.

¹⁹ Arslan Topakkaya, “Tarihsel Materyalizm Bağlamında Marx’ı Yeniden Okumak”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1:3, 2008, s. 388.

²⁰ Kızılcılık, 2008, s. 79.

dayanan insan merkezli bir yaklaşım olarak kabul edilebilir.

Marksist düşünce ile Frankfurt Okulu'nun arasındaki diğer ortak noktalar ise mülkiyet, iş, iş bölümü, bürokrasi, aile, kültürel bağlar, ideolojinin görünür ve görünmez mekanizmaları üzerine yapılan yorumlar ve bu kavramların neden olduğu eşitsiz hiyerarşik yapının eleştirisi üzerindedir.

Bunların dışında Frankfurt Okulu düşünürleri güvenlik sorununu sınıf ilişkileri yerine otorite ve önyargılar üzerinden çözümlemeyi tercih etmiştir. Bunun en önemli nedeni, büyük bir çoğunluğu Yahudi kökenli olan eleştirel düşünürlerin Hitler iktidarında büyük sıkıntı yaşamış olmasıdır. Alman faşizminin mağdurları olan bu düşünürler, "Niçin bazı insanlar faşist yönelimlere sahipken, bazıları değildir?" sorusundan yola çıkarak ırksal önyargı, saldırgan ulusçuluk gibi belli karakter özellikleri ile inançlar arasındaki bağlantıyı incelemiştir²¹ ve katı, dogmatik, ön yargılı düşünmeyle doğrudan ilgili kişilik ya da karakter sendromlarını ortaya çıkarmayı hedeflemiştir.²² Bu nedenle Frankfurt Okulu'nun biçimlendirdiği eleştirel düşünce sistemi üzerinde psikanalizin yoğun etkisi görülür.

Frankfurt Okulu'nu Ortodoks Marksizm'den ayıran başka bir olgu ise 1960'lı yıllarda ortaya çıkarak giderek artan radikal öğrenci hareketleri olmuştur. Öğrenci hareketlerinin üç temel kaynağı emperyalizm teorisi, neo-anarşizm ve kültür devrimidir. Marksizm bu potansiyeli bir devrim için kullanmayı düşünürken, eleştirel düşünürler üniversitelerin sahip olduğu potansiyelin sözde devrimci maceralar yerine (öğrenim ve araştırmanın yanı sıra) üniversitelerin üniversite içinde ve dışında iktidar ve ayrıcalıkla iç içe kenetlenmesini önlemeyi mümkün kılacak kurumsal bir çerçeve yaratmayı sağlamak için kullanılmasını daha doğru bulmuştur. Eleştirel düşüncenin önemli temsilcilerinden biri olan Habermas, bunun üniversitelerin

²¹ Kızılcılık, 2008, s. 97.

²² Theodor W. Adorno, *Otoriteriyen Kişilik Üstüne: Niteliksel İdeoloji İncelemeleri*, (çev. Doğan Şahiner), İstanbul, Om Yayınevi, 2003, s. 41.

demokratikleştirilmesiyle ve üniversitelerde köklü bir reform yapılmasıyla mümkün olduğunu ileri sürmektedir.²³

Eleştirel düşünürlerin kendileri de emperyalizme karşı olmakla birlikte öğrenci hareketlerinin yanlış devrimci örneklerden esinlendiğini düşünmüştür.²⁴ Çünkü Marksist kuramın ortaya çıkışından günümüze kadar geçen yıllar içinde yaşanan gelişmeler, proletaryanın devrimci bir sınıf olma potansiyelini yok etmiş; kuşkuyla bir demokrasinin bile bugün bir devrimin kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkacak diktatörlükten daha iyi olacağını göstermiştir.²⁵

Eleştirel düşüncede hegemonya kavramı emperyalizme göre daha çok yer tutmaktadır. Gramsci'nin "baskın sınıfın boyun eğenlerin izniyle güç kazanması" olarak tanımladığı hegemonya, zoraki bir yönetimden ziyade burjuvazi değerlerine göre işleyen kültürel ve ideolojik bir yöntem olarak anlaşılmıştır.²⁶ Adorno ve Horkheimer ise hegemonya kavramını jeopolitik bağlamından çıkartarak birey/toplum üzerinde oluşturulan totaliter baskıyı incelemek için kullanmıştır.²⁷

Aydınlanmanın aklı araçsallığa itmesi nedeniyle bireyselliği tehdit ederek, toplum üzerinde davranışları yönlendirilmiş bir kolektivizmi doğurduğunu ileri süren Frankfurt Okulu düşünürleri güvenlik çalışmalarının kavram portföyüne totaliterliğin kökeni olarak gördükleri "korku" kavramını da eklemiştir. Aydınlanma her şeyi sayısallaştırarak insanları mitlerden ve mitlerden kaynaklanan korkulardan kurtarmak isterken, diğer yandan kendi mitlerini üreterek bireyi burjuva toplum düzeninin ve başat üretim tarzının yarattığı

²³ Jürgen Habermas, *Rasyonel bir Topluma Doğru: Öğrenci Protestosu, Bilim ve Siyaset*, (çev. A. Çiğdem, M. Küçük) Ankara: Vadi yayınları, 1992, s. 37.

²⁴ Jürgen Habermas, *Sivil İtaatsizlik*, (Çev. Hayrettin Ökçesiz), İstanbul: Alfa Yayınları, 1995, s. 32.

²⁵ Kızılçelik, 2008, s. 117-118.

²⁶ Ernesto Laclau, Chantal Mouffe, *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*, (çev. Ahmet Kardam), İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s. 32.

²⁷ Theodor W. Adorno ve Max Horkheimer, (2010), *Aydınlanmanın Diyalektiği*, (çev. Nihat Ülner, Elif Öztarhan Karadoğan), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2010, s. 42.

başka korkulara teslim etmiştir. Bu nedenle eleştirel teorisyenlere göre esasında aydınlanma korkusuzluk yerine yine korkuyu getirmiş, güvenlik yerine güvensizlik üretmiştir.²⁸

Frankfurt Okulu düşünürleri, eleştirilerini pozitivism'e de yöneltmiş ve pozitivism'in olgu ve değerler arasına koyduğu mutlak ayırım nedeniyle bilginin insan istemlerinden ayrıldığını ileri sürmüştür.²⁹ Pozitivizm ile örgütlenme ve statüko arasında fiziksel yasanın değişmezliği üzerinden ilişki kuran Frankfurt Okulu düşünürleri, ordunun kamu düzeninin değişmezliğini korumak yönünde yüklendiği işleve dikkat çekerek pozitivism'in aslında mevcut düzeni kutsallaştırdığı, radikal değişimleri engelleyerek siyasal dinginciliğe kaynaklık ettiği ve böylece teknokratik bir egemenliği ön plana çıkardığını ileri sürmektedir.³⁰ Bu teknokratik egemenliğin altında yatan teknokratik düşünme biçimi ise insanları egemen güçlerden özgürleştirmez aksine egemenlere hizmet ettirir. Bu bağlamda Frankfurt Okulu düşünürlerinin pozitivism'e yönelttikleri eleştirilerde Karl Popper felsefesinin derin izleri görülür.

Frankfurt Okulu'nun pozitivism'e yönelik eleştirilerinde kullandığı mantık örgüsü modernitenin eleştirisinde de kendini gösterir. Bu konuda Rousseau'nun "modernliğin insanlar arasındaki eşitliği tahrip ettiği insanlar arasındaki en büyük eşitsizliğin ise mülkiyetten kaynaklandığı" savı, eleştirel düşünürler için önemli bir veridir.³¹ Böylece modern toplum, insanlar arasında derin bir eşitsizliği barındıran ve aynı zamanda bunu talep eden bir toplum olarak bireysel özgürlükleri tahrip etmektedir.

Frankfurt Okulu'nun güvenlik bağlamında inceleyeceğimiz son eleştirisi de kültür üzerinedir. Kapitalizmle birlikte kültürün bir endüstri haline gelmesi ve kültürel öğelerin birer meta özelliği taşımaya

²⁸ Kızılçelik, 2008, s. 160.

²⁹ a.g.e. 2008, s. 160-205.

³⁰ a.g.e. 2008, s. 160-205.

³¹ Jean Jaques Rousseau, *İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kaynağı*, (çev. Rasih Nuri İleri), İstanbul: Say Yayınları, 2010, s. 130.

başlaması eleştirilerin başında yer alır. Horkheimer ve Adorno, ABD’de buldukları süre içinde iş çevrelerinin ve seçkin kesimlerin kitle kültürünü egemenlikleri altına alarak bir medya ve tüketim toplumu yaratmak için sarf ettikleri olağanüstü çabayı gözlemlemiş; Marcus ve Löwenthal ise “Office of War Information” ve “United States Intelligence” da çalıştıkları süre içinde kitle iletişim araçlarının nasıl propaganda amaçlı kullanıldığına şahit olmuştur.³² Bu nedenle Frankfurt Okulu’nun eleştirel düşünürleri kitle iletişim ve medya araçlarının bir sosyalizasyon ajanı olarak kullanıldığını ve yoğun propaganda altında kalan bireylerin bu süreçte pasifleştirilerek oldukça edilgen bir hale getirildiğini vurgulamaktadır. Nitekim ABD eksepsiyonalizminin evrensel araçlarından biri haline gelen kitle iletişim araçları “Birleşik Devletler Bilgilendirme Ajansı’nın (USIA)” kurulmasıyla da stratejik nitelikler kazanmıştır. Bu doğrultuda USIA’nın kuruluş amacı; “Amerikan ulusal çıkarlarını en üst düzeyde gerçekleştirmek için anlamak, bilgilendirmek ve yabancı halkları etkilemek amacıyla Amerikalılar ve Amerikan kurumları ile bunların yabancı ülkeleri arasında diyalogu genişletmek” olarak belirlenmiştir.³³

3.1. Galler/Aberyswyth Ekolü ve Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Alanda Güvenlik/Güvensizlik Algısı

Eleştirel güvenlik yaklaşımları içinde Galler Ekolü özgün bir konuma sahiptir. Galler Ekolü, Marksist teoriden ve İtalyan Marksist Gramsci’nin hegemonya kuramından etkilenmekle birlikte modern toplumun dinamikleri karşısında proletaryanın başarısızlığı nedeniyle diğer eleştirel güvenlik yaklaşımlarında olduğu gibi Marksizm’den daha başlangıçta koparak yeni bir anlayışa yönelmiştir.³⁴

Galler Ekolü’nün öne çıkması Soğuk Savaş sonrası döneme rastlar. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle Batı ve SSCB Bloğu arasındaki

³² Kızılcılık, 2008, s. 347.

³³ USIA, “Overview”, <http://dosfan.lib.uic.edu/usia/usiahome/oldoview.htm#overview>, (Erişim tarihi: 09.05.2012).

³⁴ Kızılcılık, 2008, s. 118.

jeopolitik ve stratejik rekabete dayalı güvenlik politikaları da önemini yitirmiştir. Başta NATO olmak üzere Soğuk Savaş yapılanmalarının sorgulanmaya başlandığı yeni dönemde güvenlik sorunsalı akademik ve politik çevrelerce yeniden tanımlanarak güvenliğin yeni koruma alanları belirlenmeye çalışılmıştır.³⁵ Bu konuda öne çıkan çabalardan biri olan Galler Ekolü, İngiltere’deki Aberyswyth Üniversitesi’nde Ken Booth, Richard Wyn Jones, Andrew Linklater, Keith Krause ve Michael Williams gibi akademisyenler tarafından gerçekleştirilen eleştirel güvenlik çalışmalarıyla tanınmaya başlanmıştır.³⁶

Galler Ekolü’nü diğer eleştirel güvenlik yaklaşımlarından ayıran en önemli özellik; güvenlik sorunsalını özgürleşme (emancipation) ekseninde ele alması ve Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan tehditleri de “kimlik sorunları ve ötekileştirmenin neden olduğu marjinalleşme” üzerinden çözümlemesidir.³⁷

Kimlik sorunları ve ötekileştirme konusunda yapılan eleştirel çalışmalar aslında Hitler dönemi Almanya’sında Frankfurt Okulu’nda başlamıştır. Fakat Galler Ekolü, Frankfurt Okulu tarafından kullanılan ötekileştirme paradigmasını Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin tek egemeni gibi görünen ve öyle hareket eden ABD hegemonyasını çözümlmek için kullanarak farklılık yaratmaya çalışmıştır. Bu nedenle Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan tehditlerin ortaya çıkış nedenlerini sosyal ayrımcılık, otorite ve güç konuları içinde aramışlardır. Bu bağlamda Galler Ekolü’nün güvenlik çalışmalarında kullandığı temel paradigma da özgürleşme (emancipatory) kavramıdır.³⁸

³⁵ Stephan Walt, “The Renaissance of Security Studies, *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No.2, 1991, pp. 211-239, <http://www.jstor.org/stable/2600471>

³⁶ Güldürdek, 2009, s. 41 ve David Mutimer, “Critical Security Studies: A Schismatic History”, *Contemporary Security Studies*, (ed. Allan Collins), Oxford University Press. 2007, pp. 93-105.

³⁷ Keith Krause and Michael C. Williams, “From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies”, *Critical Security Studies*, (ed. Keith Krause and Michael Williams), Minnesota: University of Minnesota Press, 1997, p. 48.

³⁸ Pınar Bilgin, “ Individual and Societal Dimensions of Security”, *International Studies Review*, 2003, p. 209.

Özgürleşme kavramı Galler Ekolü için anahtar kavram konumundadır. Frankfurt Okulu düşünürlerinden Horkheimer tarafından “bireysel insan varlığının önündeki engellerin kaldırılarak mutluluğunun artırılması”³⁹ olarak tanımlanan özgürleşme, eleştirel düşüncenin günümüzdeki en önemli temsilcilerinden biri olan Jürgen Habermas ve Galler Ekolü tarafından geliştirilerek güvenlik çalışmaları içinde yoğun biçimde kullanılmıştır.⁴⁰

Jürgen Habermas sınıfsal egemenliği, toplumda sosyal ayrımcılığın en önemli nedeni olarak görmüş; böyle bir toplumda özgürleşmenin gerçekçi olmayacağını ileri sürerek özgürleşmeyi daha az otorite, dışlama ve kenara itme, ızdırap ve güvensizlik duygusundan uzaklaşma olarak tanımlamış ve bunun sağlanması için toplumda iletişim ve etkileşimin artırılmasını tavsiye etmiştir.⁴¹

Galler Ekolü düşünürleri ötekileştirme paradigmasının işlenişinde ise diğer birçok eleştirel düşünür gibi özne ve nesne arasındaki ayrıma dikkat çeker. Yani güvenlik çalışmalarında gözleyen ve gözlemlenen olgusu daha baştan karşılıklı iletişimi kopararak gözlemlenen tarafı ötekileştirmektedir. Çünkü gözleyen taraf kendi koşulları içinde bir gözlem çerçevesi çizerek gözlemlenen tarafı sınırlamakta ve böylelikle objektiflikten uzaklaşmaktadır. Bu nedenle tek taraflı gözlem sonucu geliştirilen kuramlar aslında sadece belirli kişiler ve durumlar içindir. Günümüzün güvenlik çevrimi açısından bunun anlamı; uluslararası alanda var olan güvenlik sorunları çözümlenirken ya da bu sorunlara çözüm aranırken aslında Batı dünyası kendisini merkeze alarak kendi dışındaki dünyayı daha baştan ötekileştirmektedir (Batı ve diğerleri-West and Rest). Üstelik Batı ve Batı dışında kalan toplumlar arasındaki asimetrik güç ilişkisi sorunun eşit bir düzlemde bile ele alınmasını

³⁹ Richard Wyn Jones, “Promise: Toward a Critical Theory of Security” in *Security, Strategy and Critical Theory* (Boulder, Co: Lynne Rienner, 1999), p. 23.

⁴⁰ Güldürdek, 2009, s. 65.

⁴¹ Andrew Linklater. “The Achievements of Critical Theory” *In International Theory: Positivism and beyond*, (ed. Steve Smith, Ken Booth and Marysia Zalewski), Cambridge: Cambridge University Press, 1996. p. 280.

mümkün kılmamakta ve sorunun kaynağına inilmesini güçleştirmektedir. Daha açık bir ifadeyle günümüzde uluslararası güvenlik sorunlarını çözmeye yönelik çabalar öncelikle Batı'nın güvenliğini sağlamaya yöneliktir. Korunması gereken değerler Batı değerleri iken; tehditler ise Batı dışındaki toplumlardan gelmektedir. Fakat Batı ve Doğu arasında asimetrik bir güç ilişkisi vardır. Bu nedenle tehdidin kaynağı ile tehdit edilen güç arasındaki orantısız ilişki, tehdit betimlemesini adeta bir retoriğe dönüştürmektedir. Galler Ekolü düşünürlerine göre, içinde güç ilişkisinin bulunduğu güvenlik tanımları hangi görüş içinde olursa olsun aslında güvensizlik üretmektedir. Bu nedenle Galler Ekolü düşünürleri uluslararası düzenin sosyal yaşamı ve bireyleri her türlü şiddetten uzak tutarak güvenli kıldığı sürece bir anlam taşıyacağını vurgulamıştır.⁴² Bu bağlamda 1990 sonrası giderek artan uluslararası güvenlik sorunlarının kaynağını eylemler, ilişkiler ve hatta dil üzerinde baskın olan hegemonyada arayan Galler Ekolü'nün öngördüğü daha iyi bir dünya tasavvuru Ken Booth tarafından ütöpik realizm olarak adlandırılmıştır.⁴³

Galler Ekolüne göre, güç ilişkileri ve bencillik aslında uluslararası sistemin doğal bir sonucu değildir. Bu nedenle güvenlik konusuna statik olgularla yaklaşmak da doğru değildir. Çünkü devletler ve uluslararası kuruluşların yanı sıra başta bireyler olmak üzere etnik gruplar, uluslar ve bir bütün olarak küresel toplum güvenliğinin alternatif aktörlerini oluşturur. Bu bağlamda günümüz dünyasında güvenliğinin örtülü kalmış gerçeği insan hakları ihlalleri, azınlıklara yapılan baskılar, yoksulların güçsüzlüğü ve kadınlara yönelik şiddet gibi şeylerle ilgilidir.⁴⁴ Bu nedenle güvenliğe klasik

⁴² Tim Dunne, ve Nicholas J. Wheeler, "We the Peoples': Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice." *International Relations*, 18:1, 2004, p.12

⁴³ Ken Booth, "Beyond Critical Security Studies", *Critical Security Studies and World Politics*, (ed. Ken Booth), London: Lynne Rienner Publishers, 2004.a, p. 260.

⁴⁴ Ken Booth, "Realities of Security: Editor's Introduction". *International Relations*, 2004.b, 18(1): 5-8.

yaklaşımın yerine/yanı sıra güvenlik konusu normatif ve özgürleşme ekseninde de ele alınmalıdır. Bu bağlamda Booth'un ütöpik realizm olarak adlandırdığı durumun aslında doktriner realizmden daha gerçekçi bir yaklaşım olduğunu kabul etmek gerekir.

Güvenlik konusunun kapsamının bu şekilde genişlemesi klasik güvenlik paradigmasının göz ardı edilmesini gerektirmez. Bu nedenle Galler Ekolü de diğer birçok güvenlik yaklaşımında olduğu gibi alternatif kuramların Kenneth Waltz'ın realist versiyonuyla birlikte ele alınmasını zorunlu görür.⁴⁵ Sadece Soğuk Savaş dönemine ait tehdit tanımlamasının önemini yitirmesiyle insan hakları ve özgürlükler gibi konuların daha fazla öne çıkmaya başladığı düşünülmektedir.⁴⁶

Galler Ekolü, güvensizliğin kaynağı olarak uluslararası alanda eşitsiz ve hiyerarşik bir yapılanmaya dikkat çekerek hegemonyayı irdelerken bu yapılanmayı besleyen başka bir öge olarak stratejik kültüre dikkat çeker.

Stratejik kültür, devletlerin ya da hükümetlerin tehdit algılarını biçimlendiren ve güç kullanma konseptini belirleyen ve bu doğrultuda güvenlik politikalarını yapılandıran geleneksel tutum ve davranışlardır.⁴⁷ 1970'li yıllarda Jack Synder tarafından geliştirilen stratejik kültür kavramı⁴⁸ Galler Ekolü'nün ABD hegemonyasına ve dış politikasına yönelik geliştirdiği eleştirilere önemli katkılarda bulunmuştur. Çünkü hegemonya bir anlamda stratejik kültürün uluslararası politikaya olan yansımasıdır.

Bu noktada hegemonik devletin uluslararası politika ve eylemlerini haklı gösterecek dayanaklar dış politika çalışmalarında revizyonizm olarak tanımlanır. Bir eylemin gerekçeleriyle birlikte hayata geçirilmesi diyebileceğimiz revizyonizm stratejik kültürden

⁴⁵ Güldürdek, 2007, s. 47.

⁴⁶ Booth, 1999, p. 46.

⁴⁷ a.g.e. p.46

⁴⁸ Jeffrey S. Lantis, "Strategic Culture and national Security Policy", *International Studies*, Malden, UK, 2002, p.87

oldukça etkilenir. Örneğin Bruma'ya göre günümüzde ABD'nin güvenlik politikaları üzerinden geliştirdiği “kurtarıcı ulus” retoriği Amerikan stratejik kültürünün bir sonucu ve tarihsel Batı hegemonyasının Napolyonik bir mirasıdır.⁴⁹

Fakat özgürlükler, demokrasi, liberal ekonomi ve uluslararası düzen konusunda Amerikalıların kendilerini merkezî bir konuma oturttuğu bu kimlik, Batı dışındaki toplumları “ötekileştirerek” oluşturulmuş bir kimliktir.⁵⁰ Bu nedenle 11 Eylül 2001'de ABD'ye yapılan terör saldırıları sonrasında ABD ve Batı tarafından tanımlanan “İslami terör” tehlikesi, İslam'ı “şiddet içeren”, “irrasyonel” ve sıradan insanları potansiyel bir teröriste dönüştüren “gerici bir din” şeklinde indirgemeci ve [ötekileştirici] bir yaklaşıma dönüşmüştür.⁵¹

Bu yaklaşım 11 Eylül saldırıları sonrasında Batı kimliğinin yeniden üretilmesinde negatif bir ideogram işlevi görmektedir.⁵² Aslında bu revizyonist yaklaşım ABD'de ve diğer Batılı ülkelerinde yabancı düşmanlığını (zenofobia) artırırken Batı'nın müdahale ettiği alanlarda ise geniş çaplı insan hakları ihlaline neden olmuştur. Bu nedenle 11 Eylül sonrası “siyasal İslam” tehdidi karşısında uygulamaya konulan Teröre Karşı Küresel Savaş (GWOT-Global War on Terrorism) doktrini baskı ve şiddeti artırırken, diğer yandan tepkileri artırarak uluslararası alanda sürekli güvensizlik üretmektedir.

ABD'nin de içinde yer aldığı Batı'nın kendi dışındaki dünyaya özellikle Müslüman ülkelere yönelik bu tutumu, Aberyswyth

⁴⁹ Ian, Bruma, “Imperial Hubris”, *Foreign Policy Magazine*, November 2011:189, Washington, 2011, p. 65.

⁵⁰ Stephen M Walt, “The Myth of the American exceptionalism”, *Foreign Policy Magazine*, November Issue.198, 2011, Washington: p. 74.

⁵¹ Ayla Göl, (2010), “Editor's introduction: views from the ‘Others’ of the War on Terror”, *Critical Studies on Terrorism*, 2010, p. 2, <http://dx.doi.org/10.1080/17539151003594160> (Erişim Tarihi: 20.03.2012).

⁵² Marie Breen Smyth, Jeroen Gunning, Richard Jackson, George Kassimeris and Piers Robinson, “Critical Terrorism Studies an Introduction”, *Critical Studies on Terrorism*, 2008, p. 2, <http://dx.doi.org/10.1080/17539150701868538>, (Erişim Tarihi: 20.03.2012).

akademisyenlerince neo-oryantalizm olarak tanımlanmaktadır.⁵³ Bu bağlamda Üniversite bünyesinde “Radikalleşme ve Çağdaş Politik Şiddet Çalışmaları Merkezi” (CSRV- The Centre for the Study of ‘Radicalisation’ and Contemporary Political Violence) kurularak terörün politik bir enstrüman olarak kullanılmasının nedenlerini araştırılmakta ve Orta Doğu, Afrika, Latin Amerika gibi bölgelerin militarizasyonu incelenmektedir. Bu kapsamda Aberyswyth Üniversitesi’nde yapılan çalışmalar, daha sonra kurulan Eleştirel Terörizm Çalışmaları (CTS-Critical Terrorism Studies) merkezinde toplanmıştır. CTS’de güvenlik üzerine yapılan çalışmalarda Batı ve Doğu arasında hemen her alanda oluşan asimetric farkın küresel güvensizlik ortamına katkı sağladığı dile getirilmekte hatta 11 Eylül terör saldırılarının nedenleri de bu bağlamda ele alınmaktadır.⁵⁴

Özetle insanların özgür seçimler yapabildiğinde ancak kendini güvende hissedeceğini ileri süren Galler Ekolü, bu özgür seçimlerin güvenlik politikalarını biçimlendiren tehlike ve tehdit algısı için de geçerli olduğunu ileri sürmektedir. 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD kamuoyunda ve uluslararası medyada sürekli işlenen terör konusu küresel kamuoyunu önceden belirlenen politikalar doğrultusunda yönlendirmekte ve insanların hiçbir etki altında kalmadan özgür seçimler yapmasını engellemektedir. Bu korku ortamı sürekli bir önyargıyı besleyerek küresel toplumun daha güvensiz hale gelmesine ve dolayısıyla militarist güvenlik önlemlerinin gerekliliğine inanmaya itmektedir. Örneğin Amerikan Merkez Kuvvetler (CENTCOM- United States Central Command) Komutanı General Tommy Franks, 11 Eylül olaylarından sonra basın-yayın yoluyla sıklıkla işlenen “terörist”, “kitle” ve “olay” gibi kavramların kamuoyunu “canlandırdığını” ve “uyanık hale” getirdiğini dile getirmiştir⁵⁵.

⁵³ Göl, 2010, p. 2.

⁵⁴ a.g.e. p. 2.

⁵⁵ Michel Chossudovsky, “9/11 and America's ‘War on Terrorism’”, Global Research, www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=2497, (Erişim tarihi: 26.06.2011)

Sonuç olarak ötekileştirme, öğretilmiş korkular, yönlendirilmiş davranışlar ve reaksiyonlar uluslararası alanda güven değil, sürekli güvensizlik üretmektedir. Bu nedenle istikrarlı bir barış (stable peace)⁵⁶ ve gerçek bir güvenlik ortamı için öncelikle bireylerin ve toplumun öğretilmiş korkulardan ve zorunlu gereksinimlerden kurtulması yani özgürleştirilmesi gerekir.

4. Sonuç

Güvenlik çalışmaları uzun süre klasik realizmin etkisi altında ve stratejik boyutta sürdürülmüştür. Soğuk Savaş yıllarının ortalarına doğru ortaya çıkan güvenliğe eleştirel yaklaşım ise Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yeniden rağbet görmüş ve yeni güvenlik/güvensizlik ortamını yorumlamada önemli katkılar sağlamıştır. Eleştirel güvenlik epistemolojik zenginliğini Frankfurt Okulu'nun düşünce biçiminden almaktadır. Frankfurt Okulu düşünürleri ise Alman idealizmi ve Amerikan pragmatizmini sentezleyerek eklettik bir tarzda güvenliği yorumlamıştır. Frankfurt Okulu'nda Marksist düşüncenin önemli bir yeri olmasına karşın, güvenlik sorunu sınıf ilişkileri yerine otorite ve önyargılar üzerinden çözümlenmiştir. Bu bağlamda Frankfurt Okulu'ndan etkilenen Aberyswyth Üniversitesi akademisyenleri de Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan güvenlik sorunlarını güvenlik aktörlerinin nasıl inşa edildiğini inceleyerek analiz etmeyi tercih etmiştir. Kimi çalışmalarda Galler ekolü olarak anılan bu yaklaşım içinde, 11 Eylül saldırıları sonrası ABD tarafından geliştirilen GWOT doktrini ve Batı'nın güvenlik algısının inşa boyutu eleştirilmiştir. Bu bağlamda Galler Ekolü temsilcileri güvenlik konusuna olan özgün yaklaşımlarına neo-oryantalizm kavramı ile dikkat çekmeye çalışmıştır. Çünkü GWOT doktrinine dayalı güvenlik politikaları Batı dışındaki dünyayı ötekileştirerek marjinalleştirmiş ve başta terör olmak üzere kaçakçılık, göçmen sorunları, narkotik trafiği gibi birçok uluslararası güvenlik sorununun daha da derinleşmesine neden olmuştur. Bu

⁵⁶ Ken Booth, "Nuclearism, human rights and constructions of security", *The International Journal of Human Rights*, 3:3, 1999, p. 50, <http://dx.doi.org/10.1080/13642989908406828>, (Erişim tarihi:31.05.2012).

noktada uluslararası güvenlik sorunlarının temel nedenlerini irdeleyerek kalıcı ve gerçekçi çözüm arayışları içinde olan Galler Ekolü ve Frankfurt Okulu'nun güvenlik paradigmaları dikkat çekicidir.

Güvenliği hegemonya, ötekileştirme ve özgürleştirme kavramları üzerinden çözümleyen Galler Ekolü düşünürleri, içinde hiyerarşik güç ilişkisinin bulunduğu güvenlik tanımlarının hangi görüşte yer alırsa alsın güvensizlik ürettiğine dikkati çekmekte, dolayısıyla uluslararası düzenin sosyal yaşamı ve bireyleri her türlü şiddetten uzak tutarak güvenli kıldığı sürece bir anlam taşıyacağını vurgulamaktadır. Bu bağlamda özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası Doğu ve İslam dünyasını Batı'nın karşısında ve hiyerarşik olarak altında tanımlayan yaklaşımların yabancı düşmanlığı ve İslamofobi'yi daha da artırarak küresel terörü tırmandırdığı düşünülmektedir.

Galler Ekolüne göre, Batı'nın Doğu'yu yorumlayış biçimi onu Batı'nın karşısında ve hiyerarşik olarak altında konumlandırmakta, dolayısıyla Batı düşmanlığını daha da artırmaktadır. Batı ve Doğu arasındaki eşitsiz güç ilişkisi ise bir dış politika aracı olarak şiddete olan rağbeti artırmakta ve karşılıklı düşmanlığı beslemektedir. 11 Eylül saldırıları sonrasında Batı'da giderek aratan yabancı düşmanlığı ve İslamofobi, şiddeti besleyerek küresel güvenlik sorunlarını daha da derinleştirmektedir. Klasik güvenlik yaklaşımı ise konuyu güç ilişkileri içinde incelemekle sorunun inşa boyutunu göz ardı etmekte ve kalıcı çözümler üretmekte yetersiz kalmaktadır. Ayrıca bu indirgemeci yaklaşım güvenlik sorununun örtülü kalmış yanlarını dikkatlerden kaçırmaktadır. Örneğin günümüz dünyasında güvenliğin örtülü kalmış gerçeği insan hakları ihlalleri, azınlıklara yapılan baskılar, yoksulların güçsüzlüğü ve kadınlara yönelik şiddet gibi şeylerle ilgilidir.

Bu nedenle güvenliğe klasik yaklaşımın yerine ya da yanı sıra güvenlik konusu mutlaka normatif ve özgürleşme ekseninde ele alınmalıdır. Ancak bu şekilde Soğuk Savaş sonrası giderek tırmanan küresel terör ve güvenlik sorunları gerçek anlamda bir çözüme ulaştırılabilir. Bunu sağlamak için öncelikle devletler arası ve toplumlar arası iletişim artırılmalı ve bu ilişkiler uluslararası hukukun en bilinen normu olan devletlerin egemen eşitliği bağlamında, her türlü önyargı ve ön kabulden uzak biçimde yürütülmeli ve uluslararası

güvenlik sorunları herhangi bir hiyerarşinin gözetilmediği uluslararası platformlarda geniş tabanlı katılımlarla çözülmeye çalışılmalıdır.

Summary

Security studies have been embroiled with the classical realism, which assumes core value of the security is threats and interests for a long time. However, toward the end of Cold War, concept of the security has been broadened and deepened by concepts of violence, risk and fright. So, insecurity has been questioned not only by results but also by reasons. This paradigm has caused to emerging of Critical Security Studies (CSS).

CSS interests in the question of how to sustain security. Therefore, CSS researches entails to the source of insecurity in international area primarily. Many theorists and scholars have enriched critical work by providing new concepts and approaches. Negative/positive peace and concept of emancipations are creative notions of Frankfurt School to the CSS.

Frankfurt School has known as the Institute of Social Research (Institut für Sozialforschung), which is a social and political philosophical movement of thought located in Frankfurt, Germany. It is the original source of what is known as Critical Theory.⁵⁷

Theorists of the Frankfurt School have focused on the anti-Semitism and authoritarian personality or studies of prejudice, such as Horkheimer and Adorno. Therefore, they provide sophisticated concept of emancipation for critical thinking and security studies.

CSS deal with the social construction of security. Therefore, rhetorical nature of threat discourse is examined and criticized. So, CSS consider not only threat as a construction, but the objects of security as well.⁵⁸

⁵⁷ Claudio Corradetti, "The Frankfurt School and Critical Theory", http://papers.ssm.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2211197, (Erişim Tarihi: 06.11.2013).

⁵⁸ J. Erikson, "Observer or Advocates? On the Security Role of Security Analysts", *Cooperation and Conflict*, 34/3, 1999, p. 318.

The contribution of Frankfurt School to the CSS has not been only epistemological level but it has also brought flexibility in a solidified area by narrow scope of classical security approach. This richness has been salient in critical studies in Welsh School.

Welsh school is slightly wider than the Frankfurt in identifying the tradition, adding Gramscian, Marxist and critical international relation to the Frankfurt school.⁵⁹ Therefore, CSS in Welsh School may able to focus on the terror and insecurity problem of the international system after the 9/11 attacks by eschewing from reductionist approach. Hence, concepts of the Islamphobia, xenophobia and ethnocentrism have been examined by way of constructivism to find fundamental reason and roots of marginalization. Thinkers of Welsh School believe that international security problems may solve by international collaboration, while givinfn attention to the deep route of the insecurity also as a parallel of this paradigm.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

ADORNO, Theodor W.(2003), *Otoriteryen Kişilik Üstüne: Niteliksel İdeoloji İncelemeleri*, (çev. Doğan Şahiner), İstanbul Om Yayınevi.

ADORNO, Theodor W. ve Max Horkheimer, (2010), *Aydınlanmanın Diyalektiği*, (çev. Nihat Ülner, Elif Öztarhan Karadoğan), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

BOOTH, Ken (2004.a), “Beyond Critical Security Studies” In *Critical Security Studies and World Politics*, (ed. Ken Booth). London: Lynne Rienner Publishers.

BOOTH, Ken (2004.b). “Realities of Security: Editor's Introduction”. *International Relations*, 18:1, pp.5-8.

⁵⁹ David Mutimer, “Critical Security Studies: A Schismatic History”, *Contemporary Security Studies*, (ed.Allan Collins), Oxford, 2010, p. 92.

- BUZAN, Barry ve Lene Hansen, (2009), *International Security Studies*, Cambridge University Press.
- CORRADETTİ, Claudio, (2013), "The Frankfurt School and Critical Theory", http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2211197, (Erişim Tarihi: 6.11.2013)
- ERIKSON, Johan, (1999), "Observer or Advocates? On The Security Role of Security Analyst", *Cooperation and Conflict*, 34/3, Sage Publication, p.318.
- FROMM, Erich, (1987), *İtaatsizlik Üzerine Denemeler*, (çev. Ayşe Sayın), İstanbul Yaprak Yayınları.
- HABERMAS, Jürgen, (1992), *Rasyonel bir Topluma Doğru: Öğrenci Protestosu, Bilim ve Siyaset*, (çev. A.Çiğdem, M. Küçük), Ankara: Vadi Yayınları.
- HABERMAS, Jürgen, (1995), *Sivil İtaatsizlik*, (çev. Hayrettin Ökçesiz), İstanbul: Afa Yayınları.
- HABERMAS, Jürgen, (2001), *İletişimsel Eylem Kuramı*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- HEYWOOD, Andrew, (2011), *Global Politics*, London: Palgrave McMillian Foundation.
- JONES, Richard Wyn, (1999), "Promise: Toward a Critical Theory of Security", *Security, Strategy and Critical Theory*, Boulder Co: Lynne Rienner.
- KELLNER, Douglas, (1989), *Critical Theory, Marxism and Modernity*, Baltimore: The John Hopkins University Press.
- KIZILÇELİK, Sezgin, (2008), *Frankfurt Okulu*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- KRAUSE, Keith and Michael C. Williams, (1997), "From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies", *Critical Security Studies*, (ed. Keith Krause and Michael Williams), Minnesota: University of Minnesota Press.
- LACLAU, Ernesto. Chantal Mouffe, (2008), *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*, (çev. Ahmet Kardam), İstanbul: İletişim Yayınları.
- LANTİS, Jeffrey s. (2002), "Strategic Culture and National Security Policy", *International Studies*, Malden, U.K.: Blackwell Publishing.

LINKLATER, Andrew (1996), “The Achievements of Critical Theory” In *International Theory: Positivism and Beyond*, (ed. Steve Smith, Ken Booth and Marysia Zalewski), Cambridge: Cambridge University Press.

MYERS, Norman, (1995), *Ultimate Security*, New York: W.W. Norton Company.

MUTIMER, David.(2010), “Critical Security Studies: A Schismatic History”, *Contemporary Security Studies*, (ed. Allan Collins), Oxford University Press. Pp. 84-105

ROUSSEAU, Jean Jaques, (2010), *İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kaynağı*, (Çev. Rasih Nuri İleri), İstanbul: Say Yayınları.

WAEVER, Ole. (2003), “Aberystwyth, Paris, Copenhagen, New ‘schools’ in Security Theory and Origins Bbetween Core and Periphery.” (Paper presented at the 45th Annual Convention of the International Studies Association), Montreal, Canada.

Makaleler:

BALDWIN, David A.(1995),“Security Studies and the End of the Cold War”, *World Politics*, 48:1, pp. 117-141, Cambridge University Press, <http://www.jstor.org/stable/25053954>, (Erişim tarihi:2405.2012).

BİLGİN, Pınar (2003), “ Individual and Societal Dimensions of Security”, *International Studies Review*, Issue 5.

BİLGİN, Pınar, (2010), “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8:14, Ankara: GENKUR SAREM Başkanlığı.

BOOTH, Ken.(1999),“Nuclearism, Human Rights and Constructions of Security”, *The International Journal of Human Rights*, 3:3, pp. 44-61, <http://dx.doi.org/10.1080/13642989908406828>, (Erişim: 31.5.2012).

BRUMA, Ian, (2011), “Imperial Hubris”, *Foreign Policy Magazine*, November 2011:189, Washington.

CHOSSUDOVSKY, Michel (2011), “9/11 and America's ‘War on Terrorism’”, *Global Research*, www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=2497, (Erişim tarihi: 26.06.2011).

DUNNE, Tim, and Nicholas J. Wheeler.(2004), “We the Peoples’: Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice.” *International Relations* 18:1

GALTUNG, John, (1969), "Violence, Peace, and Peace Research", *Journal of Peace Research*, 6:3, <http://www.jstor.org/stable/422690> (Erişim tarihi: 24.05.2012).

GÖL, Ayla.(2010), "Editor's introduction: Views from the 'Others' of the War on Terror", *Critical Studies on Terrorism*, <http://dx.doi.org/10.1080/17539151003594160> (Erişim:20.3.2012).

GÜLDÜRDEK Ayşen, (2009), The Welsh School in Critical Security Studies, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 41. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

TOPAKKAYA, Arslan. (2008), "Tarihsel Materyalizm Bağlamında Marx'ı Yeniden Okumak", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1:3.

WALT, Stephan M. (1991), "The Renaissance of Security Studies", *International Studies Quarterly*, 35:2, Blackwell Publishing, <http://www.jstor.org/stable/2600471>,(Erişim tarihi: 17.09.2008).

WALT, Stephen M. (2011), "The Myth of the American Exceptionalism", *Foreign Policy Magazine*, November 2011:189, Washington.

İnternet Kaynakları:

USIA, Overview, <http://dosfan.lib.uic.edu/usia/usiahome/oldoview.htm#overview>, (Erişim tarihi: 09.05.2012).